

HET VOLKSGEBOUW, VAN BLAUWE TOT RODE SCHUUR

H. van der Lee

Als we iets gaan vertellen over het Volksgebouw in Vlaardingen, moeten we toch eerst teruggrijpen naar het begin van deze eeuw.

Want de aanloop tot het tot stand komen van dit gebouw heeft achttien jaar geduurd. De eerste vergadering werd gehouden op 22 mei 1903. Vakbonden en kiesverenigingen vormden samen een Commissie van onderzoek voor het stichten van een Volksgebouw.

De kuipersgezellen, schilders, handels- en kantoorbedienden, de bond van Nederlandse onderwijzers, glasblazers gingen in goede harmonie aan de slag met de kiesverenigingen Vlaardingen en Volksbelang.

Er werd advies gevraagd aan het Bureau voor Sociale Adviezen te Amsterdam, waar F.M. Wibaut bij betrokken was. Het Volkshuis in Schiedam werd met een bezoek vereerd.

Op de tweede vergadering was al een schets-tekening aanwezig, vervaardigd door architect A. Maarleveld.

De toen aanwezigen waren al direct enthousiast. Een grote vergaderzaal van 6 à 700 personen, een kleine zaal, een koffiekamer, een toneel met kleedkamers en een conciërgewoning. Een kostenraming was er ook al: 20 à 22.000 gulden. Het enthousiasme werd enigszins getemperd toen iemand zich afvroeg waar het toen toch wel aanzienlijke bedrag vandaan moest komen.

De vertegenwoordiger van de kiesvereniging Volksbelang, de links-liberale heer A. de Witte, zat daar niet echt mee.

Na onderzoek, onder andere in Rotterdam en Delft, kwam hij tot een eenvoudige oplossing: we richten een coöperatieve bakkerij op en uit de netto winst reserveren we 35% voor een te stichten Volksgebouw.

Inmiddels was het april 1904 geworden en het werd tijd een groep mensen te vinden die daadwerkelijk een coöperatie wilde oprichten.

Via een advertentie werd een oproep geplaatst en op 11 mei 1904 kwamen 32 mensen bijeen (waaronder de vader van Koos Vorrink) die de gedachte van een coöperatie wilden ondersteunen. Voldoende aanhang om verdere voorbereidingen te treffen om een coöperatieve bakkerij op te zetten.

Er moest een plek gevonden worden voor deze bakkerij, de vereniging moest opgericht, statuten gemaakt, een bestuur gekozen en een raad van commissarissen. Kortom nog een heel karwei.

Veel tijdrovende activiteiten, maar het bestuur zette zich hiervoor met veel elan in. Ook alle administratieve en leidinggevende werkzaamheden behoorden tot zijn taak. Waar het niet toe in staat was, was het bakken van brood.

De bakkerij werd gebouwd, de bakkers aangenomen en op 26 april 1905 rolde het eerste brood uit de oven.

*Interieur van de eerste bakkerij van "De Voorlooper" in 1905.
Links chef-bakker T. Sprey en rechts K. Ydo*

Vanaf dat eerste moment zal de geschiedenis van het Volksgebouw als een rode draad of beter eerst nog als blauwe draad lopen door de bezigheden van de coöperatieve bakkerij, met de toepasselijke naam "De Voorlooper". Toch werd pas in 1921 het doel, namelijk het realiseren van een eigen gebouw, bereikt.

Hoewel eigenlijk de geschiedenis van het Volksgebouw zelf hier de revue zal passeren, is het tijdvak dat er aan voorafgaat enerverend genoeg om in dit verhaal mee te nemen.

Op de ledenvergadering van 23 mei 1908 komt het Volksgebouw aan de orde als het lid A. van Staveren een voorstel indient om aan het Bureau van Arbeidsrecht (een soort rechtswinkel van het NVV) een jaarlijkse subsidie van f 100,= toe te kennen.

In zijn antwoord herinnert de voorzitter aan het ontstaan van de coöperatie, die is opgericht om de stichting van een Volksgebouw te bevorderen. Statutair wordt hiervoor een gedeelte van de winst afgezonderd. En, dat staat ook in de statuten, pas als het Volksgebouw deze steun kan missen, kan het uitgetrokken bedrag voor andere doeleinden worden besteed.

Ondanks een uitvoerige toelichting door de indieners wordt het voorstel verworpen.

Nauwelijks een jaar later, op de ledenvergadering van 19 juni 1909, verschijnt het Volksgebouw weer op het toneel van de strijd. Het gaat er niet al te lichtzinnig aan toe. Zeker niet als ook de steun aan de arbeidersbeweging aan de orde komt.

Het bestuur komt met een voorstel het gedeelte van de winst dat aan het Fonds Volksgebouw ten goede komt te verlagen van 35 naar 15%. De aanleiding hiertoe is dat het bestuur meer winst aan de leden wil uitkeren. De komst van de coöperatie heeft de particuliere bakkers tot acties aanzet: als de coöperatie winst-uitkeringen kan doen, dan kunnen wij dat ook. En zo gebeurt het. Er zijn bakkers die zelfs het dubbele van de coöperatie uitkeren. De gedachte dat er een hoger dividend aan de leden wordt uitgekeerd spreekt de overgrote meerderheid van de 70 aanwezigen wel aan. Het bestuursvoorstel is hiermee aangenomen. In feite betekent het ook uitstel van het stichten van een Volksgebouw. In dezelfde ledenvergadering stelt een groepje rond de al eerder genoemde Van Staveren een statutenwijziging voor: een deel van de winst moet ten goede komen aan de arbeidersbeweging met name aan de Vlaardingse Bestuurdersbond, waarbij alle plaatselijke

vakbonden zijn aangesloten; als we de vakvereniging sterk willen maken dan moet er propaganda gemaakt worden en dat kost geld. En dat geld moet dan maar uit de winst van de coöperatie komen.

Voorzitter De Witte vraagt zich af wat de georganiseerde arbeiders eigenlijk voor de coöperatie voelen. De bestuurdersbond telt 173 aangesloten leden en daarvan kopen er 11 bij de coöperatie. Om in de bakkerij-sfeer te blijven betekent dit dat er van elke 100 broden maar 5 bij vakbondsleden terecht komen.

De discussie heen en weer vergt zoveel tijd, dat een tiental leden de vergadering al heeft verlaten als het voorstel in stemming komt.

Met 49 tegen en 11 voor is het voorstel verworpen.

Het blijft een paar jaar rustig in de rode hoek, maar op de ledenvergadering van 12 mei 1912 komt er opnieuw een voorstel tot statutenwijziging. Dit luidt: "Met een deel der gemaakte winst wordt steun verleend aan de arbeidersbeweging, t.w. een gedeelte daarvan aan de Vlaardingse Bestuurdersbond en een ander deel aan de S.D.A.P.". Na een uitvoerige en vooral rumoerige discussie spreekt de meerderheid zich uit voor handhaving van 15% van de winst voor het Volksgebouw en tegen afzondering van een gedeelte van dit percentage voor de Vlaardingse Bestuurdersbond en de S.D.A.P. Gememoreerd wordt nog dat het Fonds Volksgebouw er mooi voor staat. Er is al f 5.000,= en de tijd is niet ver meer dat tot oprichting kan worden overgegaan.

Jan Hoogerwerf
(1875 - 1931)

Die laatste voorspelling is in ieder geval niet uitgekomen, want pas in de ledenvergadering van 3 mei 1919 wordt er weer een warm pleidooi gehouden voor de oprichting van een Volksgebouw, dat thans meer dan ooit nodig is, zo wordt benadrukt. In aansluiting op zijn betoog stelt Jan Hoogerwerf, raadslid van de S.D.A.P. en lid van de coöperatie, daarom Jan Buis kandidaat voor het bestuur. Van de 170 aanwezigen stemmen er 95 op Buis, waarmee hij is gekozen.

Binnen twee maanden is er opnieuw een ledenvergadering: zaterdag 21 juni 1919. Vanwege de verwachte opkomst is de zaal "De Harmonie" uitgekozen. Het is 's avonds precies half acht als voorzitter Hoorweg de vergadering opent en volgens het verslag zijn er op dat moment 332 leden aanwezig!!!

Aan de orde is een statutenwijziging. Bij handopsteken wordt besloten tot 9 uur te beraadslagen over de niet principiële punten van de statuten in verband met een verzoek van het winkelpersoneel dat niet voor 9 uur aanwezig kan zijn. Zo gezegd zo gedaan, en om half tien komt het grote werk aan de orde.

Voorzitter J.C. Hoorweg mag in eerste instantie niet langer dan een kwartier het woord voeren. "Wij worden ervan beschuldigd", zo stelt hij, "een soort van revolutie in de coöperatie teweeg te willen brengen". Om aan te tonen dat dit onjuist is grijpt hij terug in de geschiedenis.

In 1904 werd de coöperatie opgericht met het doel een Volksgebouw te stichten, omdat het gemis aan een eigen gebouw sterk gevoeld werd. De coöperatie moest "De Voorlooper" zijn van dit gebouw.

In artikel 2 van de statuten werd dit doel vastgelegd:

1. 35% van de winst is voor de stichting van een Volksgebouw.
2. Na de stichting wordt dit deel van de winst gebruikt voor de instandhouding van het gebouw.
3. Zodra dit gebouw de steun kan ontberen, pas dan kan deze bijdrage aangewend worden in het belang der arbeidersbeweging.

Vervolgens komt Hoorweg met een tweetal bewijzen waaruit moet blijken dat hiermee de MODERNE arbeidersbeweging bedoeld wordt.

Om zijn zienswijze te ondersteunen stelt hij "geen praatjes in het vage te verkopen, maar dat dit genotuleerde en controleerbare feiten zijn".

Bovendien haalt hij uitspraken aan van zijn voorganger als voorzitter, A. de Witte, die eerdere aanvragen voor steun aan de arbeidersbeweging pareerde door te stellen dat eerst het Volksgebouw er moest komen en dan pas kon worden besloten de belangen van de arbeidersbeweging te gaan behartigen.

De heer De Witte, oprichter en erelid van de coöperatie, had toen ook uitgelegd hoe het Volksgebouw er uit zou zien: "ruim en geriefelijk, met leeszaal en bibliotheek".

In deze trant gaat Hoorweg nog een poosje door en zegt tenslotte dat het vorige bestuur zeer grote bezwaren had tegen het Volksgebouw. Het wilde zelfs de statuten veranderen. Dat lukte overigens niet en het bestuur werd vervangen.

Aan het eind van zijn betoog toont hij de behoefte van een Volksgebouw nog eens aan door te stellen dat de Vlaardingse Bestuurdersbond uit zijn kantoor moet en nog geen nieuw onderkomen heeft.

Als tweede spreker komt C. van Weele aan het woord.

Zijn standpunt staat lijnrecht tegenover dat van Hoorweg. Met het fonds dat voor het stichten van een Volksgebouw is gevormd en f 16.000,= beschikbaar heeft, wil hij heel andere dingen doen. Spreker noemt de coöperatie op zichzelf al een stuk arbeidersbelang. Toen de coöperatie werd opgericht waren er weinig handarbeiders lid van. De meeste leden waren arbeiders van sprekers soort: arbeiders met boorden. Zij verenigden zich tegen de winsthonger van de particuliere winkelier en hadden daarmee noch partij- noch religieuze oogmerken. Spreker is van mening dat men niet tot in het oneindige met de vorming van het fonds kan doorgaan. Het lijkt hem beter met dit bedrag de werkloosheid te bestrijden, zieken in de huisgezinnen van de leden te ondersteunen en een pensioenfonds te stichten voor het personeel in dienst van de coöperatie.

"Het gaat toch slecht aan", zo stelt hij, "dat we straks tegen een prachtig gebouw aankijken, gesticht door de coöperatie en dat onze personeelsleden worden verwezen naar het Armbestuur".

Hij begrijpt nog steeds niet waarom Hoorweg en het huidige bestuur zich zo druk maken om een Volksgebouw. Onderbouwd door reeksen van getallen over het aantal leden van de diverse vakbonden en van het aantal dat zich aangesloten heeft bij de coöperatie komt hij tot de conclusie dat je de coöperatoren niet kunt vinden bij de arbeidersbeweging.

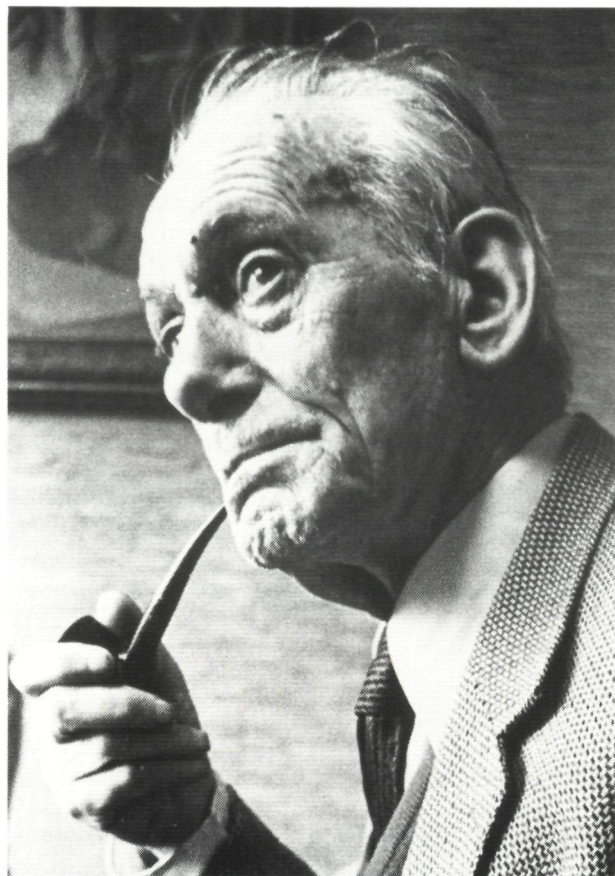
Jan Buis (1883 - 1969)

Vanuit de vergadering melden zich vervolgens zeven sprekers, die allen 3 à 4 minuten spreektijd krijgen toegewezen.

Allen ontpoppen zich als voorstander van het stichten van een Volksgebouw, maar steun aan de arbeidersbeweging is ook nooit weg. Dat is zo ongeveer de teneur van de discussie.

Jan Buis is de laatste spreker en is dankbaar

dat er betreffende het Volksgebouw zulk een goede geest in de vergadering zit. Hij bestrijdt de mening dat het winstpercentage veel hoger zou worden als het Volksgebouw werd geschrapt. Wat betreft de steun aan de S.D.A.P. wil hij als penningmeester van die organisatie wel verklaren nooit of te nimmer geld van de coöperatie te aanvaarden. Hij acht dit principieel onjuist en zal er dus ook nooit aan meewerken. Steun aan de arbeidersbeweging vat spreker op als steun bijvoorbeeld aan stakingen, die door de gehele arbeidersbeweging, dus ook van christelijke, katholieke en neutrale, zo goed als van de moderne worden gevoerd.

Arie Pleijsier (1891 - 1980)

Voorzitter Hoorweg beantwoordt de sprekers met te stellen dat hij en de secretaris (Arie Pleijsier) tegenstanders zijn van het bestemmen van geld voor politieke doeleinden: "wij hebben er nooit over gedacht de coöperatie voor het karretje van de S.D.A.P. te spannen; alleen om het Volksgebouw te redden zijn we in het bestuur gekozen".

Spreker wil graag verenigd optrekken met niet-S.D.A.P.-ers, mits zij de statuten loyaal willen uitvoeren. Wie de urgentie van een Volksgebouw thans niet ziet, moet wel stekeblind zijn.

Een grote vergaderzaal is in de eerste plaats nodig. Daar boven zou spreker de kantoren willen vestigen van de verschillende vakbonden.

Speciaal voor Van Weele heeft Hoorweg nog wel een paar vragen.

Wat wil Van Weele gaan doen? Hij wil aan filantropie beginnen: moederschapsfonds, steun bij tuberculose, werkloosheidsbestrijding, pensionering personeel. Deze gedachte moet zijn voorstel aannemelijk maken. Maar het typeert juist z'n houding als onverantwoordelijk. Immers Van Weele wil 10% reserve en 80% voor de leden.

Schiet over 10% voor al zijn filantropische fondsen. Vast staat dat deze 10% voor een enkel punt al te weinig is: de pensionering van het personeel.

"Van Weele praat wel, maar hij rekent niet", zo meent Hoorweg.

Spreker wil eindigen met een goed voorbeeld te geven.

"Laten we vanavond de grondslag hernieuwen voor een schitterend Volksgebouw met vergaderzaal, leeszaal en bibliotheek", roept hij uit, "dan hebben we mooier en ideëler werk gedaan dan wat winst te kweken".

Van Weele krijgt de gelegenheid te reageren en doet dit op een niet mis te verstane toon. Hij begint nog rustig door te stellen dat "we zoveel leden hebben gekregen door het dividend, niet door de ideële zaken in ons program". Hij stelt verder dat waar de S.D.A.P. de macht in de coöperatie heeft, het slecht gaat.

Dat is voor de voorzitter al te veel gezegd en hij noemt spontaan een zestal steden waar die combinatie wel geslaagd is.

Van Weele gaat daar niet rechtstreeks op in, maar zegt dat hij De Voorwaarts in Rotterdam bedoelt, die door de S.D.A.P. in haar leven wordt bedreigd. "Zodra de coöperatie een politieke kleur krijgt vermagert ze snel, krijgt de tering en gaat het graf in". Spreker wil daarom de politiek buiten de coöperatie houden. De meeste politici zijn geen coöperatoren en maken de coöperatie ondergeschikt aan hun partij. Spreker vraagt de voorzitter te zeggen wat hij precies wil. Laat hij ronduit zeggen dat hij de gehele coöperatie voor zijn partij opeist. Dan is alle misverstand weg en zullen alleen de hersenlozen zich voor zijn karretje laten spannen. De politieke coöperatoren eisen bijdragen voor S.D.A.P. en "Het Volk" zoals "De Dageraad" in Amsterdam. Gaat dat hier ook zo, dan lopen alle niet-S.D.A.P. leden eruit, zo meent Van Weele.

Jan C. Hoorweg (1881 - 1962)

Voorzitter Hoorweg protesteert tegen de wijze van debatteren van Van Weele, die in plaats van de door hem genoemde feiten te bestrijden aan spreker bewoordingen in de mond legt die hij nimmer heeft geuit. En wat het geval met De Voorwaarts betreft, dat is al lang in der minne geschikt. Nadat een van de aanwezigen nog een pleidooi houdt toch vooral het Volksgebouw als eerste doel voor ogen te blijven houden, laat de voorzitter

stemmen over de statutenwijziging. Op een twintigtal stemmen na kan het bestuur op de overige aanwezigen rekenen bij het realiseren van het Volksgebouw. Het fonds Volksgebouw blijft gevoed met 15% van de winst. Omstreeks middernacht sluit de voorzitter de vergadering.

Op de ledenvergadering van 22 april 1921 zijn 164 leden in Excelsior bijeen. Bij punt 7 komt het Volksgebouw aan de orde in een voorstel van een tiental leden. De tekst daarvan luidt:

"De leden der Coöperatieve Bakkerij en Verbruiksvereniging "De Voorlooper", in vergadering bijeen machtigt het bestuur om bij voorkomende gelegenheid naar eigen goedgevoelen over te gaan tot aankoop van een perceel kunnende dienen tot "Volksgebouw" en dan als zodanig in te richten".

Namens de voorstellers geeft Molenaar een korte toelichting. De arbeidersbeweging in onze gemeente verkeert in nijpende nood wat kantoor- en vergaderruimte betreft. Vindt het bestuur een geschikte gelegenheid om een pand te kopen, dan wordt het in zijn handelingen ten eerste belemmerd als het eerst goedkeuring van de ledenvergadering moet vragen alvorens tot de koop te kunnen overgaan.

Van der Molen - spraakzame bezoeker van de ledenvergaderingen en jarenlang commissaris - hoopt niet onbescheiden te zijn, maar kort geleden is er een pand verkocht aan de Schiedamseweg. Er wordt gefluisterd, dat de Coöperatie bij deze koop een last gegeven heeft. De koper van dit pand wilde zijn lastgever niet noemen. Spreker zou willen zeggen: "Is er verband tussen deze feiten en het voorstel?"

De reacties vanuit de vergadering worden door de secretaris met één woord gekarakteriseerd. Achter hetgeen Van der Molen zojuist heeft gezegd vermeldt hij tussen haakjes: vreugde.

Op een vraag hoeveel geld er voor het Volksgebouw beschikbaar is deelt de voorzitter mee dat het fonds f 23.000,= groot is, waarvan f 18.000,= direct vrij gemaakt kan worden.

Het voorstel wordt met 160 stemmen vóór en 4 tegen aangenomen.

Nog geen twee maanden daarna is er op zaterdagavond 11 juni 1921 in Excelsior opnieuw een ledenvergadering. Er zijn 84 leden aanwezig. Het enige punt van de agenda is: Aankoop pand Schiedamseweg 12.

Hier volgt de volledige tekst zoals omschreven door secretaris Arie Pleijsier:

"Aan de orde is de vervulling van het doel waarvoor "De Voorlooper" werd opgericht, de stichting van ons Volksgebouw. Wel is er nog slechts een begin, doch de grondslag is in elk geval gelegd en de tijd zal leren, of onze plannen daarop kunnen uitgroeien tot een grootse schepping.

De behoefte aan een Volksgebouw is de laatste jaren hand over hand toegenomen. Het werd ons bekend dat het huis van wijlen de heer G.H. Vollering verkocht zou worden. Ogenblikkelijk was ons algemeen gevoelen "dit is iets voor ons". Een pand met tuin, tezamen groot 700 m², gelegen in het centrum van de stad, met nog open grond er omheen voor eventuele uitbreiding. Dat alles stemde ons tot enthousiast aangrijpen.

De stichter van onze coöperatie, tevens de vader van het Volksgebouw-idee, de heer A. de Witte, had zich altijd voorgesteld, dat daar de geboorte van zijn geesteskind zou plaats vinden.

Wij vernamen dat het pand voor f 27.000,= was opgehouden in de veiling.

Het gehele bestuur en de commissarissen kwamen toen bijeen en unaniem werd besloten een bod te doen van f 28.500,=. Toch bleek er nog gevaar bij de onderneming te zijn.

De erven van de heer Vollering schenen iets te weten van onze plannen en ons werd bekend, dat een clause in de verkoopacte zou worden opgenomen, waardoor het gebouw niet als Volksgebouw zou mogen dienen. De uiterste geheimhouding was ons dus opgelegd, terwijl tevens een stroman moest worden gebruikt om het gebouw in handen te krijgen. Vandaar ook, dat spreker zo diplomatiek zweeg op de vorige ledenvergadering. Thans is evenwel de termijn verstreken, er is geen gevaar meer: wij hebben het pand in handen. (applaus)".

Het bestuur is met de nieuwe aankoop zeer tevreden. Het gekochte pand biedt vergaderruimte van niet te grote omvang en gelegenheid tot het inrichten

van kantoorlokalen. "Ons Volksgebouw is geen partijzaak, het is bestemd voor het volk in al zijn geledingen".

Het voorstel tot aankoop van het pand wordt met algemene stemmen aangenomen. Vervolgens gaat men over tot het samenstellen van de commissie tot onderzoek van de exploitatie.

Namens het bestuur komen er in: Cees Bos en Jan Buis, namens de commissarissen Molenaar, terwijl uit de leden Van der Molen en Akkerman worden aangewezen.

Hypotheek en geldlening

Het pand is gekocht voor f 28.500,=. Met onkosten en een verbouwing wordt dit 34 à 35.000,=. Het fonds Volksgebouw is groot f. 22 à 23.000,=. Hiervan kan f 18.000,= vrijgemaakt worden. f 17.000,= moet geleend worden.

Er is een aanbod van de Schiedamse Spaarbank

tegen 6,5% rente zonder kosten, met aflossingen van minstens f 500,= per jaar. Het bestuur zal de voordeligste kant kiezen en verzoekt een machtiging tot ten hoogste f 17.000,=.

Buis ondersteunt het voorstel van Akkerman om te blijven werken aan een grotere zaal.

Hij biedt het Volksgebouw als eerste geschenk een vlag met wimpel aan. Als Van Weele informeert naar de kleur van de vlag, zegt Buis: "Wit, met rode letters" (daverend gejuich). (Van Weele was tegen de S.D.A.P. in de coöperatie; hij wilde Buis uit zijn tent lokken en verwachte natuurlijk een rode vlag!).

Op een vraag van Van Kralingen of het allemaal niet te duur gaat worden, antwoordt de voorzitter, dat het Volksgebouw voor de coöperatie een prachtige en solide belegging is: kunnen we het met de 15% uit de winst zover krijgen dat gebouw en grond hypotheekvrij zijn, dan is daarmee een stuk coöperatief kapitaal op de meest zekere wijze belegd.

Koffiekamer/conversatiezaal van het Volksgebouw met het beheerders-echtpaar F. v.d. Knaap en B. v.d. Knaap-Mooy

Nog in hetzelfde jaar wordt het Volksgebouw in gebruik genomen; het is dan 14 november 1921.

In de brochure van de Stichting Volksgebouw "Daar komme de rojje!" van 1979 wordt het aangeduid als "onderkomen en startpunt voor sociaal-democratische actie en ruimte om de eigen creatieve aanleg te ontplooiën".

Om te kunnen nagaan of deze omschrijving recht doet aan de wederwaardigheden in en om het Volksgebouw moeten we weer in de geschiedenis duiken.

We komen dan terecht in de ledenvergadering van "De Voorlooper" op zaterdag 26 april 1922, 's avonds om 8 uur in Excelsior.

Nog niet in het eigen Volksgebouw, want daar is nog geen zaal waar 117 leden tegelijk kunnen vergaderen.

Al direct in zijn openingswoord brengt voorzitter Hoorweg de leugenachtige geruchten over de slechte exploitatie van het Volksgebouw ter sprake. De resultaten zijn volgens hem juist zeer bevredigend, al laten sommige groepen leden het wat betreft hun bijdrage tot de exploitatie afweten.

Er wordt een nieuwe commissie voor het Volksgebouw gekozen. De gelukkigen zijn Spuybroek, Don en Van Driel. Aangevuld met drie leden van het coöperatiebestuur plus de bedrijfsleider C.A. van der Weyden.

A. Boender en W.A. v.d. Hoeven vallen als niet-gekozen kandidaten af. Waarom Van der Hoeven wel graag in de commissie voor het Volksgebouw gekozen had willen worden, blijkt uit zijn voorstel, ondersteund door 9 mede-leden, om vanaf 1 juli 1922 over te gaan tot het verkopen van bier in het Volksgebouw.

Tegelijkertijd wil hij daaraan de bepaling verbonden hebben dat kinderen beneden de 17 jaar slechts toegang hebben als zij onder behoorlijk geleide zijn.

Aangezien bij alle plannen voor het Volksgebouw steeds werd gesproken over een koffiekamer om

Cornelis Arie van der Weijden (1889 - 1955)

aan te geven dat men er genoeg van had in caféruimten te blijven vergaderen, komt er een storm van reacties los.

Tientallen sprekers voeren het woord en de argumenten vóór en tegen zijn zeer uiteenlopend: de voorstanders zouden een gemis aan sociaal gevoel hebben, zij zouden de geheelonthouders het gebouw uitjagen en de arbeiders terugvoeren in hetzelfde moeras als waaruit zij met zo grote moeite zijn opgetrokken: alcohol is schadelijk, de bierverkoop is een groot gevaar voor de A.J.C. als jeugdorganisatie, de bierverkoop is gezien de resultaten overbodig, en al bracht het bier aan het Volksgebouw een goudmijn, dan nog zou één van de aanwezigen tegen zijn. De culturele bedoeling van het gebouw en de opvoedende werking

gaan verloren, wanneer er alcohol verkocht zou gaan worden.

Uiteraard zijn er ook meerdere voorstanders aanwezig. Zij stellen o.a.: de coöperatie is een bij uitstek praktische zaak, waar het om de dubbeltjes gaat. Zijn die er niet, dan helpen ook principes en idealen al heel weinig. Bier is een volksdrank. Amerika heeft niet veel voordelen van de drooglegging ondervonden. Als het gebouw een goede leiding krijgt zal het geen kroeg worden. Een andere voorstander blijft wat dichter bij huis en zegt dat hij de arbeiders liever hier een glas bier ziet drinken dan in het "Zaagmolmpje".

De voorzitter zegt dat het bestuur unaniem tegen is. Secretaris Arie Pleijsier geeft hierop een aanvulling

en zegt met groot genoegen de onthoudingscursus te hebben beluisterd. Als geheelonthouder is hij een sterk tegenstander van alle alcoholica. Maar aan de andere kant mogen we niet vergeten dat wij hier als coöperatoren samen zijn. In het Volksgebouw zit een kapitaal van f 45.000,- van de leden. Daar zitten alle reserves van de coöperatie in en het moet dus goed renderen. Hij is het daarom met het bestuursstandpunt eens, dat als men nu tegen is, toch de vrijheid moet blijven om in de toekomst een ander standpunt in te nemen.

Met 53 voor en 28 tegen wordt het bestuursvoorstel aangenomen, waarop Van der Hoeven zijn voorstel intrekt.

De eerste aanval op het blauwe karakter van het gebouw is afgeslagen.

Muziekzaal van het Volksgebouw met het voltallig personeel van "De Voorlooper" in 1930.

v.l.n.r.: 1e rij zittend: F. v.d. Knaap, D. v.d. Kraan, T. Sprey, C.A. v.d. Weyden, A. Mooy, B. Broek.

2e rij: H. Dingenauts, J.W. van Hees, T. van Houwelingen, J. van Pelt, Y. Cordia, C.H. v.d. Berg, N. v.d. Kraan, F. Wijnhorst.

3e rij: D. van Vliet, T. van Dartelen, J. van Dorp, G.C. Tol, J. v.d. Hoeven, J.J.S. van Leeuwen, A. de Römph, A.J. Dullaart, H. Hopman.

4e rij: C.A. Teijgeler, A. Sprey, H. Staal, T. de Bruijn, B. v.d. Knaap-Mooy, J. van Bodegom, A. v. Rees, P.J. Overgaauw.

Het is vrijdag 27 april 1923 als er in Excelsior opnieuw een ledenvergadering wordt gehouden, deze keer met 75 aanwezigen. Het Volksgebouw komt uitgebreid aan de orde.

Het gaat nu niet om uitbreiding van het assortiment, (met bier dus), maar om uitbreiding van de benodigde ruimte.

Het bestuur komt met een voorstel tot wat men noemt een bijbouw van het Volksgebouw. Het gebouw is inmiddels gezellig ingericht maar het is wel te klein.

Jan Buis, bestuurder van de coöperatie, maar tevens voorzitter van de Vereniging Volksgebouw verdedigt het voorstel om in de tuin een kleine vergaderzaal te doen bouwen. De muziekvereniging "Voorwaarts" en de zangvereniging "De Stem des Volks" nemen een aparte plaats in, maar werken storend op de huishoudelijke vergaderingen. Op z'n eigen speciale manier legt hij uit dat hij alle herriechoppers buiten het gebouw wil onderbrengen. Het moet een zaaltje worden van 130 à 140 m², dat 200 bezoekers kan bergen. Het zal voorzien worden van een podium en speciaal dienen voor zang- en muziekrepetities en voor vergaderingen van grote vakorganisaties. Het gebouw gaat f 7.000,= kosten, waarvan f 4.000,= door een lening gefinancierd moet worden.

Een zestal leden voert het woord. Het voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Desgevraagd zegt "huisbaas" Buis dat het nieuwe gebouwtje eind oktober/begin november geopend zal worden. Besloten wordt voortaan op eigen terrein te vergaderen.

Er wordt vlot gewerkt. Op 9 juli 1923 verzoekt Buis als voorzitter van de commissie Volksgebouw B en W van Vlaardingen om een vergunning om op het perceel Schiedamseweg 12 te mogen oprichten een gebouw bestemd voor repetitielokaal en vergaderingen.

De directeur van Gemeentewerken adviseert B en W op 12 juli, en op 13 juli 1923 gaat de brief uit naar de coöperatie, afdeling Volksgebouw.

De hele briefwisseling speelt zich in vier dagen af. Van Buis naar de gemeente, van de gemeente naar de directeur gemeentewerken, weer terug naar B en W en van B en W naar Buis, in dit geval kantoorhoudend bij bouwkundige Maarleveld,

Oosthavenkade 9. Ongelooflijk, zo snel!

Met de inhoud van de brief is het minder mooi gesteld.

Want "gelezen een verzoek..... overwegende dat....., gelet op..... en gezien art. 5..... besluiten B en W de gevraagde vergunning te weigeren".

De weigering is gegrond op het feit, dat achter het aangevraagde bouwwerk geen open ruimte wordt gehouden ter diepte van ten minste 3.50 m.

De vereniging Volksgebouw is niet van plan deze weigering zonder meer te accepteren, maar op 17 juli komt dr. A.L. Erkelens ook nog met een bezwaarschrift.

Hij woont op de Oosthavenkade en is min of meer de achterbuurman van het Volksgebouw.

Hij laat B en W weten ernstige bezwaren te hebben tegen de oprichting van een muziekgebouw in de tuin van het Volksgebouw aan de Schiedamseweg. De motivering is tekenend voor de sfeer van de jaren twintig en vraagt om een volledig citaat.

"Door deze oprichting zou hij (ondergetekende dr. Erkelens; HvdL) geheel ingesloten worden door hinderlijk lawaaimakende inrichtingen. Aanvankelijk werd zijn nachtrust en vooral die van zijn kinderen alleen verstoord door de oefeningen in Excelsior, waar harmonie-concert-oefeningen afwisselen met bruiloften, die tot 6 uur in den morgen duren, terwijl 's Zondagsmiddags dans-gelegenheid wordt gegeven.

Daarna is het gebouw café Royal, Oosthavenkade 14 gekomen, waarin een mechanisch muziekinstrument speelt, dat het verblijf in den tuin bij mooi weer nu juist niet aangener maakt en nu zouden de muziekoefeningen in den ontworpen muziektempel, die in het gebouw zelf onhoudbaar blijken, de rest van de dagen komen verontrusten. Bovendien is het terrein achter het huis van Van Kooy reeds met rommelige houten loodsen volgebouwd, waarvan bij het kadaster niets bekend is en waarvoor dus waarschijnlijk nooit vergunning is gevraagd.

Ondergetekende verzoekt u daarom dringend geen vergunning te geven tot de oprichting van dit bouwwerk".

De briefwisseling tussen het Volksgebouw en B

en W wordt steeds intensiever, maar B en W blijven voet bij stuk houden.

Dat brengt de coöperatie tot een beroepsschrift aan de Raad, die dit op 17 augustus behandelt en in handen geeft van B en W om advies. B en W stelt vervolgens aan de Raad van 30 augustus voor het ingestelde beroep niet ontvankelijk te verklaren en de afwijzende beschikking te handhaven.

Het voorstel wordt uitvoerig besproken.

Jan Buis is lid van de Raad, maar tevens voorzitter van de Vereniging Volksgebouw. Jan Hoorweg heeft in deze ook een dubbelfunctie. Behalve raadslid is hij ook nog voorzitter van coöperatie "De Voorlooper", de indiener van het beroep.

Beide pleitbezorgers voor het Volksgebouw krijgen zoveel steun van de overige raadsleden, dat het voorstel van B en W wordt verworpen met 12 van de 17 tegen.

De snelheid, waarmee B en W het besluit van de Raad van 30 augustus uitvoert, is voor de belanghebbenden hartverwarmend. De vergunning tot het bouwen van een vergader- en muziekzaal op het perceel Schiedamseweg no 12 wordt reeds op 1 september verleend.

In december 1923 wordt de Muziekzaal in gebruik genomen. Muziek en zang klinken er regelmatig, maar ook de ledenvergaderingen van de coöperatie vinden er voortaan plaats. Daar wordt besloten tot aanschaffen van een radio-installatie "in verband met de onlangs opgerichte vereniging van arbeiders radio-amateurs". Hiermee doet ook de VARA zijn intrede in het Volksgebouw.

Het rode tintje is hiermee opnieuw versterkt, maar het bier blijft nog altijd buiten de deur, dus de kleur blauw overheerst nog steeds.

De drang vanuit de leden om in het Volksgebouw toch bier te gaan verkopen leidt er langzaam maar zeker toe, dat er op 23 juni 1926 zelfs een buitengewone ledenvergadering wordt gehouden waar uitsluitend het "Biervraagstuk" aan de orde komt. Het is Willem van der Hoeven, die het voorstel doet bier in het Volksgebouw te gaan verkopen met als doel de exploitatie meer lonend te maken. Voor- en tegenstanders komen opnieuw in actie. Bij de stemming blijkt weliswaar dat

de tegenstanders in de meerderheid blijven, maar het verschil wordt kleiner. Voor 31, tegen 42 aanwezige leden.

Rondom de bierverkoop blijft het een paar jaar rustig. Maar op de jaarvergadering van 24 april 1929 vermeldt de agenda een voorstel van J.C. Becker, die een einde wil maken aan de besprekingen van consumptieartikelen in het Volksgebouw. Het is een voorzichtige omschrijving, maar als de discussie los komt praat iedereen over bierverkoop.

Het is al de derde maal dat een dergelijk voorstel aan de orde komt. Niettemin blijft de animo om er over te praten onverkort aanwezig.

Uit de uitgebreide notulen blijkt dat er over het algemeen zakelijk gesproken is. Het is zoals één van de sprekers zegt: "Niemand van de voorstanders wil de drank-ellende bevorderen. Als nuchtere mensen hebben we de werkelijkheid onder ogen te zien. We leven niet in een drankvrije samenleving. Alle Volksgebouwen zijn de kant opgegaan er bier in te brengen. En..... in alle winkels van de coöperatie kan je wijn kopen en bonbons met likeuren". Zelfs zo'n eenvoudige benadering levert echter niet voldoende voorstanders op. Ten derde male wordt het voorstel verworpen, nu met 44 tegen, 35 voor en 2 blanco.

In 1930 viert de coöperatie "De Voorlooper" op grootse wijze haar 25-jarig jubileum. Ook door andere gebeurtenissen zal 1930 een gedenkwaardig jaar worden. Niet iedereen zou daardoor in een feestelijke stemming raken.

In Vlaardinger-Ambacht komt een vierde winkel van de coöperatie, 1200 kinderen hebben een kinderfeest gehad op het Fortuna-terrein aan de Kethelweg, de bovenzaaltjes in het Volksgebouw zijn allemaal gerestaureerd.

De koffiekamer/conversatiezaal is zo intensief onder handen genomen, dat de voorzitter op de jaarvergadering van 24 april 1930 met trots kan constateren dat dit nu de mooiste zaal van Vlaardingen is. Maar voegt hij er aan toe: "Het is jammer dat de exploitatie niet beter is". Deze toevoeging blijkt een hint te zijn naar een voorstel dat later op de avond aan de orde komt, n.l.:

"Voorstel tot verkoop in alle gebouwen, inclusief het Volksgebouw van die artikelen, welke nodig geoordeeld worden in het belang ener goede exploitatie en ten gerieve van al haar leden en verbruikers".

Namens de commissie Volksgebouw "onthult" Jan Barendregt (vader van Siem Barendregt) dat het de bedoeling is te komen tot verkoop van alcoholhoudende dranken anders dan sterke drank. De vraag naar bier is zo toegenomen dat dagelijks tientallen moeten worden afgewezen. Na de verbouwing van de zalen is de consumptie-omzet niet gestegen.

Voor- en tegenstanders mogen elk 3 sprekers leveren. Die maken er dan ook gretig gebruik van. Acht lange jaren heeft het al-of-niet bierverkopen een rol gespeeld. Weliswaar zijn de standpunten verhard, maar toch lijken de geesten rijp gemaakt om het blauwe karakter te laten varen.

Een S.D.A.P.-er die bier drinkt wordt uitgemaakt voor 2e-hands burger, toestaan van het biergebruik wordt ongeveer gelijk gesteld aan het invoeren van prostitutie en "we moeten van het Volksgebouw geen kroeg maken"; zie hier enkele van de "argumenten" die door de tegenstanders op het strijdtoneel worden geworpen.

De voorstanders komen met meer gedegen argumenten naar voren: "de idealen van de coöperatie liggen niet op het geheelonthoudersterrein", "het biervoorstel prijkt op de agenda als een ijsselijke noodzakelijkheid" en "er zal in Vlaardingen heus geen liter bier meer gedronken worden als het ook in het Volksgebouw geschonken wordt". Bij de stemming blijkt dat er 75 voor het voorstel zijn, 42 tegen en 4 leveren hun stembriefje blanco in.

Binnen de coöperatie is de strijd gestreden maar daarbuiten wordt de actie tegen het bier voortgezet.

Zo is er in het Historisch Jaarboek 1981 te lezen dat op 9 mei 1930 de Algemeene Nederlandsche Geheelonthoudersbond en de Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken alle leden van de Coöperatie, die niet akkoord gaan met het besluit in het Volksgebouw bier te verkopen, oproept tot gezamenlijke actie.

Deze actie zal nog hetzelfde jaar leiden tot de oprichting van een NEP-partij.

Kop van een éénmalig huis-aan-huiskrantje onder redactie van A. Bruins, Vondelstraat 16 te Vlaardingen.

De bedoeling is deel te nemen aan de Gemeenteraadsverkiezingen van 1931.

Om bier te mogen verkopen is uitsluitend een vergunning van B en W nodig. Niettemin komen B en W in de Raadsvergadering van 1 juli 1930 met een voorstel "tot het verleenen van machtiging inzake verlof tot den verkoop van alcoholhoudende drank anders dan sterke drank ten behoeve van het perceel Schiedamseweg no 12".

De strijd over dit onderwerp binnen de coöperatie is kennelijk niet aan de aandacht van de notabelen ontsnapt, want als het voorstel in behandeling komt verzoekt de voorzitter "op eigen raadszetel te blijven zitten en niet op den coöperatiestoel plaats te nemen". Het gaat hier alleen om het zakelijk gedeelte! Bij het verlenen van het

verlof wordt deze keer de Raad betrokken, omdat de koffiekamer van het Volksgebouw 3,41 meter hoog is en de Verordening 4 meter eist. De meerderheid van B en W is van mening dat in dit speciale geval afgeweken mag worden van de gestelde maat.

De Raad krijgt het woord.

Het verzoek van de voorzitter om niet op de coöperatie-stoel te gaan zitten werd volkomen in de wind geslagen. Sterker nog. De sprekers namen zelfs plaats op de stoelen van de S.D.A.P., de A.J.C. en de steuntrekkers.

De voorzitter had beter kunnen vragen of de geachte raadsleden niet op hun praatstoel hadden willen gaan zitten. Vooral de tegenstanders zijn uitgebreid aan het woord, zo is te lezen in het toen nog niet woordelijk opgenomen raadsverslag. De voorzitter heeft tot taak die woordenstroom te beantwoorden. Hij doet dit zeer summier, maar wel treffend door te stellen dat hij teleurgesteld is dat de heren Van Rijn, Don en Jonker, ondanks zijn verzoek toch op de coöperatie-stoel zijn gaan zitten.

Als de heren daarover willen spreken, laten zij dan lid worden van "De Voorlooper". De heer Buis, raadslid maar ook voorzitter van de coöperatie, haakt daar per interruptie vlot op in en zegt dat men de heren gaarne als zodanig zal inschrijven.

Het voorstel van B en W wordt aangenomen met 13 vóór- en 7 tegenstemmen.

Die laatsten waren van de heren Korpershoek, Don, Den Admirant, Jonker, Van Rijn, De Heer en Brouwer.

Hiermee was aan alle formaliteiten voldaan. Maar buiten de coöperatie en buiten de Raad is het rumoer nog lang niet verstomd. De eerder genoemde NEP-partij, zoals deze in de wandeling wordt genoemd, is in werkelijkheid een kiesvereniging: Naar Eerlijke Politiek. Aanvoerder van deze club is de heer A. Bruins, werkzaam als verzekerings-agent en lid van de coöperatie. Wat hem binnen de coöperatie niet gelukt is, denkt hij te bereiken met een eigen partij. Hij zoekt de schuld vooral bij de S.D.A.P.-voormannen. Aan de ROODE kiezers, die buiten de S.D.A.P. staan, laat hij via een omvangrijk pamflet weten, dat zijn kiesvereniging

zich ten doel stelt zo spoedig mogelijk "een einde te maken AAN HET AFBREKEN eener juiste en eerlijke sociaal-democratische arbeiderspolitiek in Vlaarding en door het stellen van eigen kandidaten voor den Gemeenteraad in 1931".

Hij moedigt iedereen aan zich schriftelijk aan te melden. De contributie is voor een man f 0,10 en voor een vrouw f 0,05 per week. Het pamflet is zo groot als vier krantenpagina's, het wordt huis aan huis verspreid en financieel mogelijk gemaakt door advertenties van vrijwel alle middenstanders. Historisch gezien een interessant overzicht.

Even belangwekkend is de inhoud van het pamflet zelf. We kunnen er uit opmaken hoe men in de jaren dertig met elkaar omging. Walging, platte demagogie, leugenaars, lasteraars, dictator, sluwe poging, fatale leugen: omschrijvingen die allemaal dienen als verzet van de geheelonthouders tegen de S.D.A.P.

De N.E.P.-partij komt inderdaad in 1931 uit met een eigen lijst. Volgens het Historisch Jaarboek 1982 verwerft deze partij 146 stemmen en dat betekent een invloed van nauwelijks 1%. Bovendien heeft het de S.D.A.P. geen aanwijsbare schade berokkend. Zowel het aantal stemmen als het percentage zijn in vergelijking met 1927 zelfs gestegen. Voor de N.E.P.-partij een weinig succesvolle actie.

Als we van dit politieke uitstapje terugkeren naar de jaarvergadering van "De Voorlooper" op woensdag 29 april 1931, dan blijkt dat het voorstel om A. Bruins als lid te royeren zonder op- of aanmerkingen wordt goedgekeurd.

In hetzelfde jaar overlijdt na een langdurige ziekte de eerste conciërge van het Volksgebouw Van der Knaap. Tijdens zijn afwezigheid heeft een tweetal vervangers achtereenvolgens zijn taak waargenomen. Het leidde echter niet tot een vaste aanstelling. Voor de functie wordt een advertentie geplaatst en het bestuur neemt op 10 maart 1931 A. Kokje uit Rotterdam aan als conciërge/beheerder van het Volksgebouw. Het bestuur heeft een moeilijke keus moeten maken uit een groot aantal sollicitanten. 1200 mensen hadden naar deze betrekking gesolliciteerd (zie Historisch Jaarboek 1982, blz. 22).

Achteraf gezien blijkt het toch niet de juiste man

geweest te zijn: op de jaarvergadering van 28 april 1932 van "De Voorlooper" informeert een lid naar de ontslagreden van de conciërge en een ander vraagt wanneer er een nieuwe conciërge komt voor het Volksgebouw.

Vrij kort hierna wordt in die functie benoemd: J. v.d. Does.

De rechtstreekse bemoeienis van de coöperatie met het reilen en zeilen binnen het Volksgebouw heeft zijn langste tijd gehad. Per 1 januari 1934 wordt het gebouw aan de Vereniging Volksgebouw verhuurd voor f 1.350,= per jaar, en deze neemt de exploitatie zelf in handen.

In het verlengde van deze verhuring komt het voorstel tot opheffing van de Commissie Volksgebouw. Op de jaarvergadering van 26 april 1934, op de dag af 29 jaar nadat de coöperatie begon met brood bakken, wordt het voorstel aangenomen.

A.H.P. Maarleveld (1873 - 1944)

A.H.P. Maarleveld, bestuurder vanaf de oprichting, ontbindt officieel de commissie en kan niet nalaten een toespeling te maken op het feit dat het Volksgebouw niet alcoholvrij is gebleven, overigens in zeer bedekte termen. Hij voelt zich staan als aan een graf. Het is een desillusie geweest voor hen, die hun hoop op dit gebouw hadden gevestigd. Hij zegt de commissie dank voor het vele en moeilijke werk, al is het resultaat niet geweest zoals velen graag hadden gezien. En de vergadering applaudisseert.

Tegelijkertijd heeft Jan Buis het voorzitterschap van deze commissie verwisseld met het penningmeesterschap van de Vereniging Volksgebouw. Hij zal deze functie blijven bekleden tot 1953.

Zijn eerste taak is het opstellen van een pacht-overeenkomst met de beheerder van het Volksgebouw. De verkoop van dranken en dergelijke behoort tot de hoofdtaak van de beheerder en daarmee moet hij in zijn levensonderhoud kunnen voorzien. Daarnaast is hij verplicht aan de penningmeester hulp te verlenen met het verhuren van de zalen en het innen van de huurbedragen. Verder moet hij er voor zorgen dat personen in staat van dronkenschap uit de gebouwen verwijderd worden en hij mag de gebouwen niet verlaten voordat de laatste bezoeker van vergaderingen en dergelijke is vertrokken.

Uit het jaarverslag van de Vereniging Volksgebouw over 1936 is enige Vlaardingse historie te halen. Nadat de secretaris heeft geconstateerd dat er veel inspanning nodig zal zijn om de exploitatie van het gebouw sluitend te blijven houden, verklaart hij waarom.

De vereniging is namelijk een paar vaste huurders kwijt geraakt, welke tot de beste gerekend konden worden:

- 1e de Arbeiderspers had zaal 1 in vaste huur en bezit thans een eigen winkelpand op de Westhavenplaats;
- 2e de Apostolische Gemeente heeft een eigen pand ingericht in het voormalige café "Vaartterras" aan de Vaartweg;
- 3e de Esperantisten hebben ook een eigen gebouwtje ingericht en wel aan de Gedempte Biersloot.

Overigens was ook de Muziekzaal al eerder een permanente huurder kwijt geraakt. Toen was het de jeugdafdeling van de Nederlandse Arbeiders Sport Bond, de Jonge Pieter Jellen (afgeleid van de voornamen van de sociaal-democratische voorman Pieter Jelles Troelstra), die verhuisden naar het gymnastieklokaal in het Handelsgebouw aan de Parallelweg.

Een typisch tijdsbeeld geeft het verslag wanneer het vermeldt dat de Vlaardingse Bestuurdersbond een vaste verhuring heeft voor de muziekzaal voor

stempel- en ontspanningslokaal voor werklozen in de wintermaanden. In de zomermaanden mogen de werklozen in de tuin of op de waranda komen stampelen.

Lid van de vereniging is inmiddels een twintigtal organisaties, die alle deel uitmaken van de rode familie. Als het Volksgebouw dus aangeduid wordt, in de volksmond, als rode schuur, is dit wel verklaarbaar.

Voor meerdere verenigingen is dit geen beletsel er binnen te gaan, want hetzelfde jaarverslag noemt met name vijftig verenigingen, die één of meer keren een zaaltje gehuurd hebben.

Met het noemen van de huur-opbrengst en het aantal verhuringen zijn we helemaal terug in de jaren dertig: in 1936 was de huurontvangst f 2.376,50. Gedeeld door 897 verhuringen levert een verhuring gemiddeld nauwelijks f 2,50 op.

De oorlogsdreiging begint zich langzamerhand af te tekenen. Als de Duitsers op 10 mei 1940 ons land binnenvallen, zal dat op het functioneren van het Volksgebouw een funeste invloed blijken te hebben.

Sommige van de verwante organisaties trekken snel hun conclusie. Voor sociaal-democraten is de openlijke bewegingsvrijheid afgelopen. Andere aangesloten verenigingen hebben wat langer tijd nodig om dit te beseffen.

De verhuringen blijven achterwege, de vereniging gaat op non-actief. De coöperatie, die nog steeds eigenaar is van het gebouw, besluit onder deze omstandigheden tot verkoop over te gaan. In eerste instantie verkocht aan een Rotterdammer gaat het na verloop van tijd over in handen van N. Langendoen, die nauwe relaties met de N.S.B. onderhoudt. Deze organisatie zal daar dan ook enige tijd bijeenkomen.

Als we deze zwarte bladzijde snel omslaan en ons bepalen tot de tijd direct na de bevrijding op 5 mei 1945 dan blijkt dat Jan Buis al een paar dagen daarna het initiatief neemt om het pand Schiedamseweg no. 12 weer in handen te krijgen.

Hij schrijft daartoe op 11 mei een brief aan de Binnenlandsche Strijdkrachten, maar commandant

M. Vlug verwijst hem op 15 mei 1945 per brief naar de burgerlijke rechter.

Via het Nederlands Beheersinstituut komt de Vereniging Volksgebouw terecht bij het College van Beheerders van het vermogen van N. Langendoen, te weten Mr. F.O. Fock. Het bestuur weet te bereiken dat de vereniging in november 1945 weer over het gebouw kan beschikken.

Het kasboek van december vermeldt al vele vaste, maar ook vele losse verhuringen, afkomstig van verenigingen van diverse pluimages. De buurtverenigingen vierten hoogtij, gezien de vermelde namen: buurtvereniging "Onder Ons", "Schoutstraat", "Speelmanstraat" en "Prinses Margriet". De volkstuinders zijn er ook, de watersport, de bijenteelt en zelfs de glazenwassers huren een zaaltje. Maar ook De Waarheid en de CPN ontbreken niet. De besprekingen tussen Mr. Fock en Buis leiden op basis van het huurcontract 1939-1944 tot een voorlopige huur-overeenkomst in april 1946.

De definitieve huurovereenkomst zal pas op 24 april 1947 van kracht worden waarbij mr. Fock speciaal gemachtigd is door het Nederlands Beheersinstituut te Rotterdam. Het contract zal eindigen op 31 december 1949.

Als eerste beheerder na de bevrijding wordt E. Bogaard aangesteld, hierbij bijgestaan door zijn vrouw. Vanwege de woningnood worden er in het gebouw enkele zaaltjes gereserveerd voor woon- en slaapgelegenheden voor het echtpaar Bogaard.

Zo kort na de oorlog zijn er nog meer producten schaars. Uit de vele schriftelijke klachten van huurders blijkt dat de warmtevoorziening niet optimaal is. Nog in 1949 moet het bestuur een beroep doen op het Toewijzingsbureau van het Rijkskolonbureau te Rotterdam.

Niet onvermeld mag blijven dat als argument gebruikt wordt dat de grootste vergaderruimte, bedoeld is de Muziekzaal, vanaf oktober 1948 iedere dag 's morgens en 's middags verhuurd is als gymnastieklokaal aan de Vlaardingse Ambachtsschool. 's Avonds en 's zondags maken harmonie-, zang- en symphonie-orkesten er gebruik van, maar ook ontspannings- en jeugdverenigingen.

Na nog een aantal huurders opgesomd te hebben stelt de penningmeester vast, dat het gebouw in

een grote behoefte van het Vlaardingse organisatie- en gemeenschapsleven voorziet.

Dit leidt er ook min of meer toe dat men gaat overwegen het gebouw in eigendom te krijgen. Op 12 november 1949 wordt daartoe een stichting opgericht, die op 15 november de koopsom voldoet voor het pand Schiedamseweg 12. Bij de Spaarbank sluit men een hypotheek af van f 30.000,= en het Algemeen Gebouwenfonds van het N.V.V. verstrekt een geldlening van f 15.000,=.

Nu het Volksgebouw eigendom geworden is van de Stichting is het zaak aan een degelijke opknapping van alle zaaltjes te gaan beginnen. Subsidiemogelijkheden worden bekeken, er wordt een Vereniging van Vrienden opgericht en allerlei acties passeren de revue.

Al deze activiteiten laten een redelijke ontwikkeling zien. Maar het is kinderspel bij wat de Gemeente aan plannen produceert en uitvoert. Bij de sterke uitbreiding van Vlaardingen blijft de binnenstad niet ongeschonden. Ook de Schiedamseweg zal niet onberoerd blijven.

Op verzoek van wethouder De Bruin verschijnt het Stichtingsbestuur op maandag 5 november 1956 ten stadhuis.

De bespreking houdt in dat de Schiedamseweg verbreed moet worden en dat het Volksgebouw hier aan ten offer zal vallen. Het staat vijf meter buiten de rooilijn, moet dus afgebroken worden en de gemeente verklaart zich bereid hiervoor een bedrag te vergoeden.

De Stichting Volksgebouw zegt medewerking toe, maar verklaart tegelijkertijd op hetzelfde punt te willen herbouwen met behoud van de muziekzaal. Talrijke plannetjes worden gemaakt, veel gepraat en dat alles leidt in juli 1959 tot de afspraak, dat de gemeente de gebouwen aan de Schiedamseweg en een gedeelte van de grond van de Stichting zal kopen.

De gedachte in ieder geval aan de Schiedamseweg te blijven is uit financiële overwegingen inmiddels al losgelaten.

In maart 1960 komt er een voorlopige koop- en ruilovereenkomst met de gemeente tot stand. Het komt er op neer dat het bestaande pand plus muziekzaal wordt verkocht. Daarnaast krijgt

de stichting de beschikking over een perceel open grond van 15 bij 20 meter, gelegen aan de oostzijde van de Gedempte Biersloot, naast de in aanbouw zijnde garage Unique.

Technisch adviseur Borsboom maakt een tekening voor het nieuwe gebouw, maar een nadere uitwerking blijkt helaas financieel niet haalbaar.

Een nieuw plan komt ter tafel, nu samen met Van Gorsel, die plannen heeft voor een sportschool in de Westwijk. Voordat de financiën een rol gaan spelen, wordt het idee al bij voorbaat afgewezen omdat het gebouw te weinig centraal zou liggen.

Eén ding blijft wel overeind: het huidige Volksgebouw moet een keer verdwijnen.

Dichter bij het centrum komen de panden Oosthavenkade 59 en 60 in zicht. Het waren ooit de panden van de kistenfabriek Cees v.d. Burg. Op 16 december 1966 besluiten de afgevaardigden van 13 organisaties tot aankoop van de twee panden. Om allerlei redenen komt het niet tot realisering.

Uiteraard blijven de contacten met de gemeente gehandhaafd. Dit leidt tot een nieuwe ruil- en koopovereenkomst, die betrekking heeft op het voormalige R.K. Verenigingsgebouw, Joubertstraat 28.

Dus toch in het centrum. De algemene vergadering van 10 oktober 1969 geeft haar goedkeuring en ten overstaan van notaris Robert wordt een en ander van kracht op 27 oktober 1971. En voegt de secretaris er optimistisch aan toe: "De vergunning tot verbouwing zal één dezer dagen in ons bezit komen".

Het verhaal wordt eentonig. Ook deze voorstelling gaat niet door. Het pand wordt enige tijd daarna terugverkocht aan de gemeente. Men blijft alsnog aan de Schiedamseweg no. 12 gevestigd.

Op zaterdag 6 april 1974 houdt het bestuur van de Stichting OPEN HUIS.

De uitnodiging daartoe begint min of meer verwijtend met de zin: "Zoals reeds bekend, is de Stichting Volksgebouw door sanering verdreven uit de welbekende ROODE SCHUUR".

Ook de woorden "reeds bekend" krijgen een beetje wrange smaak, wanneer men bedenkt dat deze

geschreven worden, achttien jaar nadat de gemeente de bedoelde sanering bij de stichting heeft aangekaart.

Maar goed, het Volksgebouw blijft dicht in de buurt van zijn basis, want het open huis vindt plaats in het voormalige vulpenhuis Hoogland aan de overzijde op nummer 31 van de Schiedamseweg. Het is niet extra groot, maar toch is er plaats voor velen. De vakbonden van het NVV vinden er een onderkomen; het bureau voor Arbeidsrecht, de ombudsman en de spaarbank van de ASN krijgen er ruimte.

Vanaf de nieuwe plek kan men de afbraak van het oorspronkelijke Volksgebouw gadeslaan. Op 22 november 1979 slaat de slopershamer toe. Het oude Volksgebouw is echt niet meer.

Maar ook het nieuwe is geen lang leven beschoren. In 1980 komt er in de Vettoordse Polder een winkelruimte vrij. De Stichting besluit het pand aan de Schiedamseweg te verwisselen en neemt in 1981 (na een grondige verbouwing) een voormalige ijzerwinkel aan de Valeriusstraat in gebruik.

Men sluit een huurovereenkomst voor 10 jaar die inmiddels weer met 10 jaar is verlengd. Gezien de opzet en de redelijk goede ontwikkeling, die tot de verlenging van het huurcontract hebben geleid, ligt de veronderstelling voor de hand dat de één en twintigste eeuw met vlag en wimpel bereikt zal worden.

Was vanaf 1921 het doel van de vereniging, en later van de Stichting, "de aangesloten organisaties in staat te stellen, tegen billijke prijs, gebruik te maken van de vergaderzalen van de stichting", sinds de statutenwijziging in 1981 is daar nog een extra doelstelling bijgekomen. Men kan ook zeggen, er is een veiligheid ingebouwd voor het voortbestaan van de Stichting. Want punt 1b van de doelstelling luidt: "bij het niet exploiteren van gebouwen en vergaderzalen kunnen uit de verkregen renten van het kapitaal jaarlijks subsidies worden verleend voor bijzondere doeleinden zowel aan de aangesloten als aan andere organisaties".

In de beschreven negentig jaren is er veel veranderd in het maatschappelijk leven. In 1903 had men hooggespannen verwachtingen om over een eigen

gebouw te kunnen beschikken. Met vooral veel vergader- en repetitieruimten voor alle geledingen van de arbeidersbeweging.

Door de vooruitgang op sociaal-economisch gebied heeft het verenigingsleven een geheel ander karakter gekregen.

De bescheiden opzet van het huidige Volksgebouw aan de Valeriusstraat is hiervan een afspiegeling. Als ontmoetingspunt kan het echter tot in lengte van jaren zijn waarde behouden.

Het huidige Volksgebouw, Valeriusstraat 53